

Češky, Češi a péče o předškolní děti: současná norma, přání a realita se mnohdy velice liší

Kateřina Kňapová

Ideální představy o tom, jak by měla vypadat péče o předškolní děti, a realita, se v Česku 21. století liší. Na jedné straně přetrvávají představy o ideálním, poměrně konzervativním dělení mužských a ženských rolí v domácnosti, na straně druhé ale roste zájem o školky, flexibilní a zkrácené úvazky a zapojení otců i do péče o nejmenší děti. Velkou roli v tom všem hraje příjem rodiny i zažité normy. I tak by se daly shrnout hlavní závěry z výzkumů veřejného mínění a výzkumů hodnot, které se týkají péče o předškolní děti, jak je vidí Češi a Češky. Zdrojem dat jsou pravidelná šetření CVVM k tématu priorit rodinné politiky a rolí mužů a žen v rodině, výzkumná zpráva z panelového šetření a mezinárodní výzkum ISSP 2012 zaměřený právě na rodinu a zdraví.

Péče o děti a domácnost jako ženská práce

Péče o děti a domácnost obecně je vnímaná spíše jako „ženská práce“ – jako takovou ji vnímá 39% dotázaných, muži ji přisuzuje 1% a oběma 60%. V této souvislosti není od věci poznamenat, že výhradní role ženy v péči souvisí i s tím, že v drtivé většině případů je to právě ona, kdo zůstává na rodičovské. V tomto období se i v souvislosti s nastavením rodinné politiky pak formuje dělba práce v domácnosti mezi muži a ženami, která často přetrvává i později, možná překvapivě navzdory hodnotám a preferencím daného páru, jak ukazuje 1. vlna výzkumu Proměny české společnosti. Ať už souhlasí nebo nesouhlasí Češi a Češky s tradiční dělbou práce v domácnosti, ženy vykonávají 2/3 domácích prací a muži 1/3, přičemž jejich doménou jsou drobné opravy. Jedinou domácí prací, na které se muži a ženy podílejí přibližně stejně, jsou nákupy a různé pochůzky. České ženy tráví péčí o domácnost, děti a dospělé denně průměrně 4 hodiny a 40 minut, zatímco u českých mužů jsou to 2 hodiny a 30 minut. Není bez zajímavosti, že podle výzkumů CVVM si ženy častěji než muži myslí, že o domácí práce by se s nimi muži měli dělit.

Charakter zapojení mužů do chodu do péče o děti je jiný, než u žen. Ženy obecně tráví s dětmi více času bez ohledu na věk a většina tohoto času se týká přímé péče, zatímco muži čas trávený s dětmi dělí rovnoměrně mezi péči a povídání nebo hru. I když otcové rodin s malými dětmi často deklarují, že pro otce je důležité být s dítětem v jeho prvních letech doma co nejvíce, aby s ním mohli navázat vztah, nevede to automaticky k většímu zapojení mužů do celodenní péče o malé děti. O překážkách, které muži identifikují, bude řeč v další části textu.

Volání po lepších možnostech skloubení péče o děti a zaměstnání

Když se ve veřejném prostoru objeví návrhy na změny v rodinné politice v souvislosti s nastavením péče o předškolní děti, včetně těch mladších 3 let, větším zapojením otců nebo větší dostupností zařízení péče o předškolní děti, slyšíme často argument, že tyto změny neodpovídají poptávce českých rodin. Jak je to ale doopravdy?

Z dat ISSP 2012 vyplývá, že v Česku lidé považují za ideální model péče o dítě v předškolním věku takový, ve kterém matka zůstává doma (36,9% dotázaných) nebo pracuje na částečný úvazek (41%), zatímco otec pracuje na úvazek plný. Nejméně preferovanými modely je pak práce rodičů na plný úvazek nebo plný úvazek matky, přičemž otec zůstává doma. Faktem nicméně zůstává, že respondenti si ale spíše nemyslí, že dítě v předškolním věku poškozuje, pokud matka pracuje – 42,7% respondentů nesouhlasí a 22,3% nemá jednoznačný názor.

Z výzkumu VÚPSV vyplývá, že přijatelnost zapojení otců do celodenní péče o děti roste s věkem dětí. Zatímco 78% dotázaných v tomto výzkumu považovalo za nejlepší variantu péče dítěte do 1 roku výhradní péči matky, u dětí od 1 do 2 let věku to bylo 56,2% respondentů, přičemž 33,9% dotázaných považuje za optimální variantu střídání celodenní péče otce a matky. Od 2 do 3 let věku dítěte pak poměr těch, co by preferovali střídání celodenní péče otce a matky ještě vzrůstá na 36%. V této věkové kategorii je také 6,8% respondentů, kteří preferují celodenní péči o děti a 14,2% těch, kteří by rádi kombinovali péči v rodině a ve školce, jeslích, dětské skupině a podobně. Od 3 let věku dítěte je pak za optimální považována celodenní péče o dítě v jeslích, školce, dětské skupině apod., případně kombinace péče v rodině a péče v takovém zařízení.

Kudy by se měla ubírat rodinná politika

Preference současných rodičů tedy to určité míry kopírují nastavení systému rodinné politiky ve vztahu k péči o nejmenší v České republice, i když je možné vysledovat v zásadě tři body nesouladu:

- Nedostatek částečných úvazků, který by umožnil především matkám sladit péči o děti s prací (v České republice jen 5% lidí pracuje na částečné úvazky, přičemž ze všech žen je to 7,5%)
- Nedostatečná podpora vystřídání obou rodičů v celodenní péči o malé děti, částečně související s odměňováním mužů a žen v české společnosti
- Nedostatečné kapacity a nabídka zařízení předškolní péče

Všechny tyto body korespondují s výzkumy veřejného mínění CVVM. Již od roku 2004 se zájem o podporu částečných úvazků nebo pružné pracovní doby pro rodiče malých dětí drží kolem 90%.

V případě školek a jeslí se zájem o jejich budování zvyšuje až na současných 83% u školek a 70% u jeslí. V posledních letech zájem nepatrně opadl, což může být vedle snižování počtu dětí v předškolním věku dáno i tím, že se postupně zvyšují kapacity a boom zažívají i další typy zařízení, jako jsou dětské skupiny nebo nově testované mikrojesle. Právě ty by se měly svým charakterem blížit rodinnému prostředí, což je forma péče, která je mezi Čechy a Češkami nejvíce preferovaná pro děti do 3 let věku.

V případě zapojení otců do péče o děti existuje poměrně značný zájem o otcovskou dovolenou po narození dítěte (84%). Co se týče zapojení otců nad rámec tohoto typu volna, podle výzkumu VÚPSV by mladí otcové nejčastěji preferovali 2-3 měsíční volno, které by mohli čerpat po jednotlivých dnech (43,4%) a které by bylo možné čerpat v souběhu s rodičovskou. Ukazuje se také, že zásadním faktorem rozhodování pro zapojení otců do

péče o předškolní dítě na bázi celodenní péče je dopad na finanční situaci rodiny. Koneckonců jeden z hlavních důvodů, který Češi uvádí jako rozhodující pro to, že nešli na rodičovskou, je právě to, že mají vyšší příjmy, než jejich partnerky a rodinný rozpočet by tedy utrpěl větší ztrátu. Zde se výrazně projevuje vliv rozdílu v platech mužů a žen, který se ovšem právě dlouhou rodičovskou ještě prohlubuje.

Ve výzkumech můžeme vypožorovat rozrůzněnost představ o podobě péče o předškolní děti, i když konzervativní model do značné míry podpořený současným nastavením rodičovské převažuje minimálně jako norma. Zájem o zařízení předškolní péče i pro děti, mladší 3 let, stejně jako o flexibilní úvazky nebo pomalé probuzení tužeb mužů směrem k aktivnímu otcovství nicméně naznačuje, že ve formování rodinné politiky pro budoucí generace je třeba se vydat právě tímto směrem.

Zdroje:

Centrum pro výzkum veřejného mínění. 2016a. Názory veřejnosti na roli muže a ženy v rodině - únor 2016. Dostupné z:

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7523/f3/ov160315b.pdf

Centrum pro výzkum veřejného mínění. 2016b. Názory občanů na vybraná opatření v rodinné politice – únor 2016

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7522/f3/es160314.pdf

Sociologický ústav AV ČR. 2016. Jak Češi tráví čas? Výsledky 1. ročníku výzkumu Proměny české společnosti. 2016. Dostupné z:

http://www.promenyceskespolecnosti.cz/aktuality/aktualita22/Jak_Cesi_travi_cas_TK_20-06-2016.pdf

Datový soubor ISSP 2012 – vlastní analýza